

HÖGSKOLAN

TROLLHÄTTAN • UDDEVALLA
INSTITUTIONEN FÖR INDIVID OCH SAMHÄLLE
SOCIALPEDAGOGISKA PROGRAMMET

**MOTIVATIONSARBETE PÅ
ETT INACKORDERINGSHEM
FÖR MISSBRUKARE**

(Motivationwork at a home for addicts)

av

Elisabeth Eriksson och Linda Lundgren

C-uppsats i Socialt arbete, 10 poäng
Handledare: Anders Kjällström
Vårterminen 2003

SAMMANFATTNING

Vi har i vår uppsats valt att titta närmare på begreppen missbruk och motivation. Syftet med vår studie är att undersöka om det är möjligt att bedriva motivationsarbete under frivilliga former på ett inackorderingshem för missbrukare. Vi har valt att göra vår undersökning på inackorderingshemmet Solbacken som är ett frivilligt boende för missbrukare.

Vi har i vår uppsats utgått från följande frågeställningar:

- Bedrivs det motivationsarbete på Solbacken?
- Hur ser i så fall motivationsarbetet ut på Solbacken?
- Kan man bedriva motivationsarbete riktat mot drogfrihet på ett frivilligt boende?
- Hur ser motivationen ut hos de boende på Solbacken?

För att få svar på dessa frågor har vi läst relevant litteratur och gjort intervjuer med föreståndaren och de boende på Solbacken. Vi börjar vår uppsats med att definiera begreppen missbruk och motivation för att ge en förklaringsmodell till de tolkningar vi senare gör på våra intervjuer. Sedan redovisar vi det material vi fått genom våra intervjuer och analyserar detta material utifrån den litteraturstudie vi tidigare gjort. Som avslutning för vi en diskussion om de slutsatser vi har kommit fram till.

De slutsatser vi dragit i vår undersökning är att det bedrivs motivationsarbete på Solbacken även om den inte är riktad mot drogfrihet. Vi anser att de bedriver motivationsarbete genom de regler, rutiner och kontakmannaskap som finns på boendet. Boendet riktar sin motivation mot en minskad drogkonsumtion och mot att de boende ska få ett drägligt liv. Motivationen hos de boende ser väldigt olika ut beroende på av vilken anledning de bor där. Vi har i vår studie urskiljt i huvudsak tre olika orsaker till varför de bor på Solbacken. Dessa är ensamhet, behov av struktur och för att få tak över huvudet.

Vi anser efter vår undersökning att Solbacken fyller en viktig funktion och att det stöd de ger de boende gör att dessa individer får en möjlighet till ett drägligt liv.

Sökord: Missbruk, motivation och inackorderingshem för missbrukare

ABSTRACT

In our thesis we have chosen to take a closer look at the subjects abuse and motivation.

The purpose with our study is to evaluate the possibilities of conducting motivation based work under voluntary forms at a home for addicts. We have selected the home Solbacken as the base for our evaluations, which is a voluntary home for addicts.

In our thesis we have assumed the following questions:

- Is motivation based work conducted at Solbacken?
- In that case, how has it been implemented?
- Is it possible to conduct motivation based work focused on a drugfree environment, at a voluntary home for addicts?
- What is the actual status of motivation at Solbacken?

In order to answer the above questions, we have studied relevant literature and carried out interviews with the head master of Solbacken and the drug-addicts who live there. We have initially defined the areas of abuse and motivation in order to develop an explanation model for the interpretations that will be necessary later on and after the interviews. Furthermore we will display the material obtained through the interviews and analyze the material based on previous literature studies. Finally we present an open discussion concerning the conclusions made.

The overall conclusions made during our evaluation are that there has indeed been implemented motivation based work at Solbacken even though it is not focused towards an environment without drugs. We conclude that they conduct motivation based work through rules, regulations and specific contact persons at the home. The home focuses its motivation based work towards a reduced drug addictiveness as well as towards a more humane and acceptable life. The motivation among the addicts varies a lot depending on which reason the individual has for coming to the home. In our study, we have defined mainly three main reasons for ending up at Solbacken. These are basically, loneliness, the need of structure as well as the need of a place to stay.

Based on our evaluation, we conclude that Solbacken makes a difference and plays an important role and that the support provided improves the individuals quality of life and potential improvements.

Keywords: Drugabuse, motivation and voluntary home for addicts.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	SID.
SAMMANFATTNING	2
ABSTRACT	3
INLEDNING	5
PROBLEM OCH SYFTE	5
MISSBRUK	6
Missbrukare som avvikare	8
Hemlöshet och bostadslöshet	9
VÄGEN IN OCH VÄGEN UT	
NÄR DET GÄLLER MISSBRUK	9
MOTIVATION	13
Motivation inom socialt arbete	15
Faktorer som påverkar motivationen	16
METOD	17
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	20
SOLBACKEN	21
DE BOENDE PÅ SOLBACKEN	24
Vår upplevelse av intervjuerna	28
SOLBACKENS SYN PÅ MOTIVATION	
OCH MOTIVATIONS ARBETE	29
TEMATISK ANALYS	30
Missbruk	30
Vägen in och vägen ut när det gäller missbruk	32
Motivation hos de boende på Solbacken	34
AVSLUTANDE DISKUSSION	35
REFERENSER	39
Övrigt	40

INLEDNING

Vi har valt att ha missbruk som inriktning på vår uppsats. Detta är ett område som vi båda redan tidigare varit intresserade av och vi ville nu fördjupa våra kunskaper i detta ämne. Till en början hade vi svårt att precisera vilken inriktning vi skulle ha på vår uppsats men till slut bestämde vi oss för att titta närmare på begreppen missbruk och motivation utifrån arbetet på ett inackorderingshem för missbrukare. Vi har i vår uppsats tittat på om, och i så fall hur, motivationsarbete bedrivs på inackorderingshemmet Solbacken, som är ett frivilligt boende för missbrukare. Orsaken till att vi valde just Solbacken var att det där fanns möjlighet för oss att lätt komma i kontakt med de boende för intervjuer. Detta för att Linda under flera år har arbetat extra på boendet och därmed skapat en relation med de boende.

PROBLEM OCH SYFTE

Vi har i vår litteraturgenomgång ställts inför frågan om det går att bedriva motivationsarbete under frivilliga former. Kerstin Svensson (2000) anser bland annat att det under frivilliga former borde vara omöjligt att utföra motivationsarbete. Om man frivilligt söker hjälp, enligt henne, är man redan motiverad och då är det inte möjligt att genomföra något motivationsarbete. Vi var tveksamma till hennes teori och ville utforska vad andra författare ansåg om motivation. Vi ville också se om hennes teori stämde med hur det såg ut på ett frivilligt boende när det gällde motivationsarbete.

Syftet med denna uppsats är att se om det är möjligt att bedriva motivationsarbete under frivilliga former på ett inackorderingshem för missbrukare. Om det är möjligt, hur bedrivs motivationsarbetet i så fall på Solbacken och är motivationsarbetet då riktat mot drogfrihet eller har det en annan inriktning? Vidare är också syftet att utforska om de boende på Solbacken är motiverade och i så fall vad deras motivation riktar sig mot.

För att ta reda på detta har vi valt följande frågeställningar:

Bedrivs det motivationsarbete på Solbacken?

Hur ser i så fall motivationsarbetet ut på Solbacken?

Kan man bedriva motivationsarbete riktat mot drogfrihet på ett frivilligt boende?

Hur ser motivationen ut hos de boende på Solbacken?

MISSBRUK

Bengtsson och Gavelin (1994) talar om att en missbrukare är en människa som gång på gång hamnar i plågsamma situationer på grund av sitt drickande men ändå fortsätter.

Missbruk är enligt Bengt Svensson (1998) den negativa sidan av bruket, ett bruk som har passerat en gräns och gått till överdrift. Enligt Andersson och Hilde (1993) skiljer sig förklaringarna till överdriften åt mellan olika teoribildningar. Det talas om ett medvetet val hos individen, som en påverkan av faktorer i drogen som används eller som en egenskap hos den som blir missbrukare.

Enligt Giddens (1998) innebär beroende och missbruk ett tvångsmässigt beteende som individen har svårt att motstå eller avstå ifrån. Tidigare har Giddens (1995) definierat beroende som en mönsterbildande vana som man är så tvångsmässigt bunden till, att avlägsnandet av vanan väcker okontrollerbar ångest. Beroendet är en källa till tröst för individen genom att det lindrar ångest. Dessa effekter är dock alltid mer eller mindre snabbt övergående. Johansson och Wirbing (1999) talar om att missbruk och beroende är olika tillstånd. Missbruk kan vara utlöst av vissa situationer, t ex. vid en skilsmässa, eller pågå under en period i livet. Den som tillfälligt missbrukar alkohol kan oftast övergå till socialt drickande när situationen förändras. Missbruket kan variera i intensitet och frekvens medan beroendet är mera permanent och ingenting man går ut ur, och in i, från månad till månad. Beroende är ett allvarigare tillstånd och anses mer ha med kroppslig tillvänjning att göra. En person som är beroende måste oftast helt sluta med drogen.

Beroende är enligt Skog (2000) ett viktigt men ändå problematiskt begrepp. När en människa känner sig oförmögen att avstå från att konsumera det som han eller hon är beroende av är detta det främsta kännetecknet på beroende. Man står inför en bristande överensstämmelse mellan handlingar och vilja eller behov. Individen kan själv ha en önskan att sluta, men det är inte nödvändigt att ha denna önskan. I detta fall kan det i verkligheten vara svårt att avgöra om det föreligger ett beroende. Trots att konsumtionen leder till problem för individen och denna ändå inte har någon önskan att sluta, kan förklaringen vara att individen helt enkelt känner att livet vore ännu svårare utan drogen.

Andersson och Hilde (1993) lyfter fram Rooms idéer om beroende. Room menar att man kan uppfatta beroendet som en produkt av sociala och kulturella förhållanden. Beroendet är en

idékonstruktion och denna inverkar starkt på hur människor i vårt samhälle känner, tänker och handlar. Vidare tar Andersson och Hilde upp Levines tankar om missbruk och beroende. Missbruk tolkas som beroende, som då är en brist på kontroll. Denna brist uppstår antingen genom gifternas verkningar eller som en genetisk eller förvärvad defekt hos individen. Den som använder droger på ett destruktivt sätt eller som dricker för mycket förutsätts alltså ha bristande kontroll över sig själv.

Bengt Svensson (1998) tar upp Berglunds teorier om vad som är centralt för diagnosen drogberoende. Enligt Berglund finns det sex olika kriterier på drogberoende. För att diagnosen drogberoende ska kunna ställas ska tre av dessa sex kriterier vara uppfyllda under det senaste året:

- Ett starkt behov eller tvång att droga.
- Svårigheter att kontrollera drogkonsumtionen.
- Förekomst av abstinenssymtom.
- Toleransökning.
- Tilltagande ointresse för andra saker på grund av drogen.
- Fortsatt konsumtion trots uppkomna fysiska eller psykiska skador.

Det finns enligt Leissner (1997) två olika former av missbruk, typ 1 och typ 2. Den första typen är den dominerande formen av missbruk och den finns både bland män och kvinnor. Missbruksdebuten sker i vuxen ålder det vill säga efter 25 års ålder och grava sociala komplikationer är ovanliga. Betydelse för missbruksutvecklingen tycks till stor del vara det psykosociala arvet. Med psykosocial menas att samspelet mellan individen och miljön är viktig. Den andra typen är mansbunden och utgör ungefär 25 % av alkoholisterna. Missbruket debuterar i tidiga tonåren och det förekommer oftast blandmissbruk med andra droger. Personligheten karaktäriseras av ett avvikande handlingsmönster med bristande impuls kontroll och aggressivt beteende. Detta leder ofta till kriminella handlingar. Det biologiska arvet anses ha stor betydelse för utveckling av typ 2 alkoholismen hos män. Vid tungt missbruk hos fäderna uppvisar döttrarna istället andra typer av psykiska besvär i vuxen ålder.

Leissner (1997) nämner att det idag är ovanligt att den som missbrukar endast missbrukar alkohol eller narkotiska preparat. Det är alltså vanligare i dagens samhälle med blandmissbruk.

Enligt Ramström (1989) ger livet som missbrukare vissa effekter medan preparatet ger andra effekter. Effekterna av livet som missbrukare kan vara:

- En identitet. Visserligen en negativ identitet men den ger ändå den centrala upplevelsen att ”jag är någon”.
- En livsstil som ger en delaktighet och en gemenskap i en kultur. Livsstilen ger också en bekräftelse på att ”jag är dålig” och en bekräftelse på utanförskap. Livsstilen innehåller samtidigt en intensiv sysselsättning. Det blir denna livsstils mening. Individerna måste ständigt vara på jakt för att skaffa pengar till preparat, begå brott, sköta försäljning osv. Med andra ord får man ett livsinnehåll.

Preparatet ger effekter som:

- En symbol för tillhörigheten i gemenskapen. Att ta preparatet blir den centrala riterna i subkulturen.
- Preparatet dämpar smärtsamma känslor kring den tidiga konflikten: depression, ångest och smärtsamma upplevelser av att inte vara älskad.
- Preparatet medför också ett långsamt självmord: en destruktiv handling som lindrar det stränga överjagets skuld-känslor.
- Preparatet och dess effekter kan fungera som ersättning för ett tidigare förlorat kärleksobjekt.

Missbrukare som avvikare

Enligt Bengt Svensson (1998) konstaterar sociologen Berit Andersson att det som betraktas som missbruk till stor del är kulturbestämt. Även Andersson och Hilde (1993) lyfter fram tanken att kulturen påverkar. Enligt dem hävdar Lemert att missbruk har skapats av specifika kulturella förväntningar och missbrukaren är en produkt av det medelklassamhälle som premierar självdisciplin. Samhället ser individens rationellt inriktade vilja som den starkaste drivkraften till framgång.

Hilde (1996) skriver att substantivet ”missbrukare” använts alltmer för att beteckna en i samhällets ögon dålig människa. Begreppet används på ett nedlåtande sätt i förhållande till speciella personer och har förvandlats till en stigmatiserande stämpel. Enligt Giddens (1998) anses stigma vara varje form av fysisk eller social egenskap som förmodas vara negativ eller förnedrande. Vidare nämner Giddens att brottslingar, missbrukare och utslagna som inte

passar in på vad vanliga människor uppfattar som normalt och acceptabelt kan räknas som avvikare. En avvikare är en individ som vägrar leva efter de normer och regler som de flesta andra i samhället följer. Det som betraktas som avvikande skiljer sig högst avsevärt åt mellan olika kulturer eller subkulturer. Även Ohlsson och Swärd (1994) tar upp begreppet avvikare. Författarna anger att orsaken till att individer bryter mot normer är bristande socialisation och integration. Vad som avgör om individen ska bli avvikare eller ej är främst individens närmiljö. Enligt Strömstedt (1992) lever missbrukare i ett eget slags samhälle, med egna lagar och värderingar, där drogen är det som styr allting. Identiteten som missbrukare bygger på förakt för arbete och för andra människors åsikter och tankar, förakt för familjeliv och allt sådant. De missbrukare som Strömstedt syftar på är främst narkotikamissbrukare som lever utanför samhällets normer. De är ofta kriminella och har inget vanligt arbete.

Hemlöshet och bostadslöshet

Swärd (1998) skiljer på begreppen hemlöshet och bostadslöshet. Begreppet hemlöshet är knutet till ett känslomässigt tillstånd och har inget med objektiva boendeförhållanden att göra, istället har det med känslor, välbefinnande och sociala band att göra. Som exempel finns det personer som har lägenheter men de väljer att sova på parkbänkar, toaletter eller ute för att de inte kan finna sig tillrätta i sina lägenheter. Trots att de har en lägenhet kan de uppfatta sig själva som hemlösa och bete sig som sådana. Det finns till exempel människor som vill bo på institutioner eller vårdhem där de har en personlig tillsyn men där de på grund av resursbrist eller avinstitutionalisering inte kan bo. De tvingas då ut i sina egna bostäder och känner sig då, av denna anledning, hemlösa.

Bostadslöshet däremot är kopplat till en faktisk fysisk position, vilket innebär att sakna eget kontrakt, lägenhet eller bostad. Att vid ett speciellt tillfälle bli bostadslös behöver inte betyda att den drabbade förblir bostadslös för någon längre tid eller att den drabbade upplever bostadslösheten som ett socialt trauma.

VÄGEN IN OCH VÄGEN UT NÄR DET GÄLLER MISSBRUK

Melin och Näsholm (1998) skriver att vägen in i missbruk är en process med ett antal urskiljbara faser. Dessa faser innebär att möta, pröva, regelbundet konsumera, bli högkonsument, missbruka, utveckla psykiskt och successivt även fysiskt beroende.

Det finns flera förklaringar till missbruk. Några exempel som Bengtsson och Gavelin (1994) tar upp är:

- Att missbruk är en fysiskt betingad sjukdom. Denna sjukdom är livslång men behandlingsbar och drabbar hela familjen.
- Sociala förklaringar, som innebär att under tider med hög arbetslöshet, bostadsbrist och så vidare ökar missbruket.
- Psykodynamiska förklaringar – för att döva sin smärta t ex till följd av svek, sorg och ångest, dricker missbrukaren.
- Enligt ärftlighetsteorier löper vissa människor större risk än andra att utveckla missbruk. Det handlar till viss del om en genetisk större risk, men oftare om ett socialt arv som följer av att man i sitt hem tidigt lär sig att dricka.
- Att det är bevisat att i länder med hög totalkonsumtion av alkohol finns en högre andel missbrukare.

Andersson och Hilde (1993) tar upp mognadsbegreppet, sjukdomsbegreppet, det rationella valet och det sociala arvet som förklaringar till missbruk. Enligt mognadsbegreppet kan missbruket ses som omognad och som en social avvikelse. Missbruket kan upphöra när individen mognar och börjar anpassa sig till vuxenrollen samt genomgår en normalisering av intresse och umgänge. Sjukdomsbegreppet medför att om vi hänför det vi inte kan förstå och bemästra i det mänskliga beteendet till sjukdomskategorin innebär det att lösningen anvisas och inte bara att det onda definieras. Det sjuka kan behandlas och kanske botas. Enligt Leissner (1997) är en viktig grundstomme i Anonyma Alkoholisters (AA) ideologi att alkoholismen ses som en sjukdom. Detta innebär att alkoholisten är maktlös inför alkoholen, att han förlorar kontrollen över sitt drickande och att han inte av egen kraft kan förändra sin situation. Vidare talar AA om att alkoholismen är en dödlig sjukdom som är obotlig men behandlingsbar och de tar även avstånd från idén att kunna dricka kontrollerat. När det gäller det rationella valet lyfter Andersson och Hilde (1993) fram det att individen själv väljer att missbruka, handla kriminellt eller på andra sätt avvika. För att komma ifrån missbruket bör individen ta ett beslut och förändra sin livsstil. Enligt författarna innebär det sociala arvet att man måste förstå missbrukarnas beteende som en konsekvens av deras uppväxt. Här bör rehabilitering eller resocialisering via vård, utbildning och arbete kunna hjälpa individen till drogfrihet.

Ytterligare en teori, som Leissner (1997) lyfter fram, är inlärningsteorin. Denna teori ser alkoholmissbruk som ett inlärt beteende som kan avta eller försvinna genom nyinlärning. Man fäster inte någon större uppmärksamhet på bakomliggande faktorer till missbruket. Istället fokuserar man på att ändra tidigare inlärd mönster.

Enligt Bengt Svensson (1996) kan vägen in i missbruk ses som ett resultat av ett medvetet val. Individerna söker sig till människor som han upplever som spännande och intressanta, till grupper där droganvändningen ingår i umgängesformerna. Det är en social process att börja med droger, att komma bort från det vanliga livet till det fartfyllda, omväxlande och annorlunda gänglivet.

Enligt Leissner (1997) är det näst intill omöjligt att visa att en enskild faktor är orsaken till missbruket. Att en person får missbruksproblem bör istället ses i ljuset av ett samspel mellan flera faktorer.

Hedin och Månsson (1998) lyfter fram Brills teori om att missbrukarens väg in i och ut ur missbruket kan ses i termer av en livscykelmodell. Denna innefattar ett antal stadier eller faser som missbrukaren passerar. Övergången mellan stadierna sker genom en serie av ”pushes” och ”pulls”, det vill säga av krafter som dels drar till sig, och dels stöter bort missbrukaren. Man skulle kunna uttrycka det så att missbrukaren ”knuffas” framåt i cykeln vid olika kriser eller vändpunkter. Bortstötningsmekanismerna utgörs enligt Brill framför allt av missbrukets negativa konsekvenser som försämrad hälsa, arbetslöshet, brutna kärleks- och vänskapsrelationer och fängelsevistelser. Med tiden blir missbruket allt mer ”dysfunktionellt” och till slut ohållbart. Botten är nåd. Även Goldberg (1993) nämner något som han definierar som en ”nollpunkt”. De flesta har en punkt som de inte är beredda att låta sig sjunka under, det vill säga det finns en gräns för vad de är beredda att tillåta sig att göra. När de hamnar i en situation där de måste göra saker som är för destruktiva mot sin självbild bestämmer de sig för att försöka sluta. Det varierar från individ till individ när man anser sig ha kommit till ”nollpunkten” och det är antagligen beroende på hur pass negativ självbilden är.

Hedin och Månsson (1998) skriver om Fuchs Ebaughs teori om uppbrott. Enligt denna teori kan man se uppbrottet eller rollutträdet, som hon själv benämner det, som en process i fyra olika faser. Dessa faser är:

1. Första tvivlen – inträffar när individen börjar ifrågasätta sitt liv.

2. Sökande efter alternativ – när för- och nackdelar vägs mot varandra och man jämför med andra möjliga alternativ.
3. Vändpunkten – individen har kommit till en punkt där han har fattat ett definitivt beslut om att bryta upp. Fuchs Ebaugh har beskrivit fem huvudtyper av vändpunkter:
 - *Utmärkande händelser*: något som plötsligt inträffar och gör att individen i ett slag bestämmer sig för att bryta upp.
 - *Strået som bryter kamelens rygg*: all dagliga händelser som utgör kulmen på en lång process.
 - *Tidsrelaterade faktorer*: om inte ett uppbrott sker riskerar man att bli kvar ”för evigt” i den nuvarande situationen.
 - *Ursäkter*: händelser som rättfärdigar eller legitimerar ett uppbrott t ex vacklande hälsa.
 - *Antingen/eller-situationer*: individen känner att han måste bryta upp för att rädda livet, sin hälsa eller något annat som är mycket värdefullt för honom.
 - Att bygga ett nytt liv – då gäller det att både frigöra sig från det gamla och samtidigt skapa en ny identitet.
4. Att bygga ett nytt liv – det gäller att både frigöra sig från det gamla och samtidigt skapa en ny identitet.

Fuchs Ebaughs teori handlar om uppbrott i stort och är inte specifikt riktat mot missbruk. Dock kan, anser vi, många av hennes idéer användas även vid uppbrott från droger.

Andersson och Hilde (1993) beskriver vägen ut som en social process. Att använda droger tenderar att bli en livsform i den mening att individens sociala identitet knyts till drogbruket. Att sluta droga betyder inte bara att bryta ett drogberoende utan det betyder också att frigöra sig från de ekonomiska och sociala relationer, aktiviteter och behov som utvecklas kring drogbruket. Det gäller även att inordna sig i nya sociala sammanhang, leva på ett nytt sätt och i viss mening bli en ny människa.

Vidare skriver Andersson och Hilde (1993) om det sociala kapitalet. De lyfter fram tre typer av sociala möjligheter och begränsningar när det gäller utsikterna att bli drogfri och finna nya livssammanhang. Dessa är:

- Det sociala utgångsläget för missbrukaren, den uppväxt, utbildning och de övriga sociala resurser individen hade före missbruket och som utgör ett socialt ”grundkapital”.

- De sociala och personliga konsekvenser missbrukarlivet har gett som ofta bildar strukturella hinder för att nå framgång i andra sammanhang.
- Relationer och andra sociala tillgångar som missbrukaren kan mobilisera i försöken att etablera sig i nya sammanhang.

Hedin och Månsson (1998) lyfter fram Waldorfs teori om vägar ut ur missbruket. Enligt honom finns det sex vägar ut ur missbruket. Dessa är:

- *Develpomental change* som innebär att individen vid olika tidpunkter förmår reflektera över sitt liv och besluta sig för en förändring.
- *Drifting out* handlar om att driva iväg från missbruket. Detta gäller i huvudsak dem vars tidigare inblandning i missbruket och missbruksmiljön varit begränsad. Uppbrottet föregås inte av dramatiska eller omvälvande händelser, utan inträffar oftast i samband med nya sociala relationer och nätverk.
- *Situationell förändring* har vissa likheter med drifting out men gäller framförallt personer som mer eller mindre abrupt hamnar i en ny livssituation.
- *Pensionering* gäller framförallt äldre missbrukare. Slitna efter år med missbruk har de kommit underfund med att man vill leva sina sista år i lugn och ro.
- *Att bli alkoholist eller mentalsjuk* (gäller narkotikamissbrukare) är den mest utsatta gruppen av alla, helt beroende av andra. Denna grupp består i stor utsträckning av de hemlösa.
- *Omvändelse*. Religiös omvändelse är ofta en påtaglig väg till individuell förändring, så också för vissa drogmissbrukare.

Enligt Andersson och Hilte (1993) kan man lyfta fram flera olika faktorer som förklarar varför vissa inte lyckas bli drogfria. Några av dessa faktorer är ensamhet, brist på relationer till vanliga människor, deras självuppfattning och bristande erfarenheter av ett konventionellt liv.

MOTIVATION

Enligt Nationalencyklopedin (1994) beskrivs motivation som en sammanfattande psykologisk term för de processer som sätter igång, upprätthåller och riktar beteenden. Begreppet kommer

från ordet motiv som i sin tur har sitt ursprung i latinets *motivum*, som betyder ”som orsakar rörelser”.

Även Jenner (1987) utgår i sin definition från begreppets latinska ursprung. Enligt Jenner kan man se motivation som handlingar eller beteenden vilka är styrda av en inre drivkraft som är relaterad till mål. Dessa kan vara såväl inre som yttre mål. De yttre målen kan vara t ex. höga betyg, pengar och status medan de inre målen är t ex. känsla av självförverkligande, stolthet och glädje. Enligt denna definition kan inte motivation enbart ses som något som finns inom individen utan motivationen måste ställas i relation till något mål. Motivation handlar om en växelverkan mellan individens inre drivkrafter samt målen och det sammanhang i vilket målen ingår. Vidare anser Jenner att delmål är viktiga i motivationsarbetet. Sätter man motivationens mål för högt finns det risk att man inte uppnår målet. Man ska helst sätta upp delmål som individen accepterar och när dessa är uppnådda ska nya mål definieras. På detta sätt ska man stegvis arbeta mot att individen ska klara sig själv, bli drogfri och självförsörjande.

Enligt Revstedt (1995) är motivation en strävan hos människan att leva ett så meningsfullt och självförverkligat liv som möjligt. Han menar att denna strävan är sammanfattningen av människans innersta natur, att vara konstruktiv, målinriktad, social och aktiv.

Kerstin Svensson (2000) anser att de flesta definitioner av begreppet motivation utgår från någon form av rörelse och förändring av beteenden. Motivation är något som sker inom en individ, en inre process. Att vara motiverad är att vara intresserad. Bergström (1996) anser att dessa tankar om motivation ligger nära det så kallade intra psykiska perspektivet, där individers beteende styrs av inre tankar, känslor och kanske rent av drifter. Bergström utgår från ett vidare perspektiv. Han menar:

- Att motivation inte är en egenskap utan ett tillstånd.
- Att tillståndet aldrig är stabilt utan har en benägenhet att bytas mot andra tillstånd av och till.
- Att motivationstillståndet är ett förhållande mellan individen och omgivningen.
- Att motivation uppstår i kommunikationen mellan individen och den motiverade omgivningen.
- Att vara omotiverad innebär att leva i ett tillstånd av avbruten kommunikation.

Revstedt (1995) däremot talar inte om motiverade eller omotiverade människor. Enligt honom finns det inga omotiverade människor, alla människor är innerst inne motiverade. Däremot skiljer han på begreppen manifest motiverad och latent motiverad. Begreppet manifest betyder synlig och tydlig. De människor som man benämner manifest motiverade skulle med vanligt språkbruk kallas motiverade. Begreppet latent innebär att motivationen finns, men att den inte märks eller syns i handlingar utåt. Enligt Revstedt är en motiverad person någon som samarbetar aktivt. Han kommer på de tider han ska och följer även på andra sätt de spelregler som metoden kräver. De omotiverade däremot medverkar inte själva aktivt för att få hjälp. De inser inte att de själva måste göra något för att få en positiv förändring. De förväntar sig att andra ska genomföra förändringarna åt dem.

Bergström (1996) talar om en beroendeparadox vid missbruk. Här innebär att vara omotiverad att man förnekar beroendet av drogen eller alkoholen på någon nivå. Beroendeparadoxen består av fyra nivåer. Man förnekar: 1. Existensen av drogproblemet. 2. Betydelsen av drogproblemet. 3. Möjligheten till förändring. 4. Den egna förmågan. Dessa nivåer består alla av en försvarsattityd som innebär ett förnekande av livssituationen och beroendet. Om man förnekar beroendet av drogen förnekar man också behovet av hjälp med det. I samband med detta agerar man mer och mer avvikande och man får en allt större oförmåga till ett socialt fungerande liv. Med den ökande oförmågan kommer ett ökat behov av hjälp från sociala skyddsnet för överlevnad, ett beroende av hjälp från sociala myndigheter uppstår. Detta är beroendeparadoxen i ett nötskal – förnekandet av beroendet leder till ett ökat beroende. Beroendeparadoxen verkar först när individerna själva känner sig tvungna att söka upp sociala myndigheter. Därför verkar den svagast på unga missbrukare, ungdomar som i gäng och kanske genom brott klarar sin sociala överlevnad. Mest verkar beroendeparadoxen hos de äldre, etablerade missbrukarna.

Motivation inom socialt arbete

Att vara motiverad kan enligt Kerstin Svensson (2000) liknas med att vara intresserad, att vilja. Begreppet används ofta, inom socialt arbete, utifrån intresset att leva självförsörjande, utan droger och inom lagens ramar. Det används också som en bedömningsgrund för möjligheter till förändring i riktning mot drogfrihet och laglydighet. I detta sammanhang innebär att vara motiverad att vilja förändras. Det motivationsarbete som då bedrivs syftar till att skapa motivation eller att öka motivationen. Detta innebär då att få personen intresserad av en förändring i en viss riktning och att påbörja denna förändring genom egna handlingar.

Kerstin Svensson lyfter också upp målet för socialarbetares motivationsarbete. Det är alltid riktat mot ”det normala”. Begreppet motivation används enbart då det handlar om det etablerade, ”det normala”. Ett exempel på detta utifrån missbruk är att man inte talar om att en person är motiverad för att ta amfetamin eller att någon är omotiverad till att missbruka. Den inre rörelsen här ska då vara riktad mot att acceptera att leva efter samhällets normsystem. Även Bergmark (1998) lyfter fram denna syn på motivation utifrån socialt arbete. Han menar att utmaningen för det sociala arbetet ligger i att övertyga klienten om att socialarbetarens mål är de riktiga.

Kerstin Svensson (2000) beskriver de arenor där socialarbetarna kan bedriva motivationsarbete. Dessa är:

- Socialtjänsten, när människor har sökt sig dit av andra orsaker. För att få det de söker kan de vara tvungna att acceptera att bli objekt för motivationsarbete t ex. när de söker ekonomiskt bistånd eller en egen lägenhet.
- Tvångsvård, där missbrukarna har intagits mot sin vilja beroende på att de allvarligt överträtt det normalas gränser.
- Kriminalvården, där de av domstol dömts till fängelse eller till att regelbundet sköta en kontakt med en övervakare. Trots att de finns där utifrån vissa handlingar har staten ändå en ambition att påverka.

Kerstin Svensson (2000) anser att det inte är konstigt att man talar om motivationsarbete på just dessa arenor. Enligt henne borde motivationsarbete per definition vara omöjligt att utföra under frivilliga former. Att bedriva motivationsarbete borde vara att förmå den omotiverade till att bli motiverad. Söker man sig frivilligt till motivationsarbete är man redan motiverad och därmed är det inte möjligt att genomföra arbetet.

Faktorer som påverkar motivationen

Revstedt (1995) lyfter fram faktorer i våra livssituationer som kan ha betydelse för motivationen.

- Fysisk hälsa påverkar i hög grad det psykiska välbefinnandet. En dålig hälsa kan göra att personen förlorar hoppet om en bättre framtid och att någon positiv förändring ska ske.
- Den sociala situationen kan vara ett stort stöd för en person om den fungerar väl. Om man däremot har en dåligt fungerande social situation kan den påverka negativt.

- Ekonomisk situation, t ex. leder arbetslöshet till dålig ekonomi vilket påverkar individen negativt. Det ökar känslan av att vara annorlunda och utanförskap i samhället och begränsar rent konkret livssfären. Man kan tvingas leva på existens minimum i flera år om man har skulder som kronofogden kommer att dra från lönen så fort en anställning påbörjas.
- Att sakna bostad kan också påverka motivationen. Man har inte en fast punkt i tillvaron och får en ökad känsla av rotlöshet.
- Det är även viktigt med en meningsfull fritid. Saknar man en sådan kan det ytterligare förstärka tomhets känslor och öka isoleringen.

METOD

Vi har i vår uppsats börjat med att söka relevant litteratur inom ämnena missbruk och motivation. Vi delade upp litteraturen mellan oss och läste in oss på ämnena. Genom de referenslistor som fanns i den litteratur som vi hade hittat gick vi vidare i vårt sökande efter mer litteratur inom områdena. Efter att vi bearbetat materialet var för sig har vi träffats och diskuterat vad i litteraturen som varit relevant för vår uppsats. Vi har sedan skrivit ner ett första utkast på de relevanta aspekter som vi ansåg att vi ville ha med i vår uppsats. Efter att vi gått igenom detta första utkast började vår uppsats ta form. Vi har också under uppsatsens gång tagit del och använt oss av skriftligt material om Solbacken som vi fått från föreståndaren där.

Vi tog tidigt kontakt med de boende på inackorderingshemmet Solbacken. Till en början hade vi en tanke att vi skulle inrikta vår uppsats på motivationsarbete till drogfrihet. När vi sedan i vår första kontakt med de boende förde fram denna tanke möttes vi av ett visst motstånd eftersom flera av de boende redan då gjorde klart för oss att de inte såg sig själva som missbrukare. Vår tanke var att hur skulle de då kunna motiveras till drogfrihet om det inte fanns någon med drogproblem på boendet. När vi sedan gjorde våra intervjuer visade det sig att de flesta trots allt var medvetna om att de hade drogproblem. Vi valde ändå att istället inrikta vår uppsats på motivationsarbete riktat mot en eventuell förändring av de boendes liv. Den förändring vi inriktade oss på var om de boende är eller kan bli motiverade till att förändra sitt liv på så sätt att de minskar sin drogkonsumtion. Genom denna inriktning ville vi lyfta tanken att motivationsarbete inte måste vara riktad mot drogfrihet bara för att det är ett boende för missbrukare. Det kan istället då vara riktat mot att minska konsumtionen av

droger, inte att de boende ska sluta droga helt. Vi ville se om de boende hade någon motivation och vad den då var riktad mot. Vidare ville vi se *om* och i så fall *hur* motivationsarbete kan bedrivas på ett inackorderingshem.

Vi har i vår uppsats använt oss av en kvalitativ metod. Enligt Holme och Solvang (1999) kännetecknas kvalitativ metod av en närhet till forskningsobjektet. Utpekande för en kvalitativ metod är att det finns en direkt subjekt-subjekt känsla mellan forskaren och den/det de undersöker. Närhet till forskningsobjekten har vi fått genom att vi gjort intervjuer och i dessa skapat en subjekt-subjekt relation. Vi har i uppsatsen använt oss av respondentintervjuer. Detta innebär enligt Holme och Solvang (1999) att man intervjuar personer som själva är delaktiga i den företeelse som vi studerar. Vi har intervjuat nio personer som i nuläget bor på inackorderingshemmet Solbacken samt föreståndaren där. Vid intervjuerna med de boende har vi använt oss av en intervjumall bestående av tio frågor. När vi konstruerade denna intervjumall var vårt mål att komma åt de boendes tankar om missbruk och motivation. Vi valde att fråga om första gången de boende kom till Solbacken för att se vad de hade för motivation då och sedan titta på vilken motivation de har idag. Vi har också försökt få fram de boendes syn på vad som underlättar och försvårar deras motivation till en eventuell förändring.

Vår intervjumall består utav följande frågor:

1. Vad var det som fick dig att flytta till Solbacken?
2. Vilka förväntningar hade du på Solbacken när du flyttade hit?
3. Vilka förväntningar hade du på dig själv när du flyttade till Solbacken?
4. Har dessa förväntningar infriats? I så fall på vilket sätt? Om inte, vad beror det på?
5. Anser du att du har problem med droger eller har du en normal konsumtion? (Hur länge har missbruket pågått, vad beror missbruket på).
6. Känner du dig motiverad till att eventuellt förändra ditt liv?
7. Vad kan du själv göra för att öka din motivation?
8. Vad i boendet gör att du kan bli mer motiverad till förändring?
9. Vad tycker du kan försvåra ditt motivationsarbete till en eventuell förändring av ditt liv?
10. Finns det andra faktorer som kan underlätta ditt motivationsarbete?

Vi har under intervjuernas gång justerat våra frågor då alla frågor inte varit relevanta i alla intervjuer. Enligt Repstad (1999) kan och bör man ofta justera intervjumallen under ett

projekt. Förutsättningarna att lämna information om en och samma fråga är inte lika för alla aktörer. Vi var ibland tvungna att ställa följdfrågor under vissa intervjuer medan vi i andra intervjuer fick avstå från att ställa vissa frågor från intervjumallen beroende på de svar vi fått under intervjuens gång. Om de intervjuade till exempel inte ansåg att de ville förändra sitt liv kunde vi av naturliga skäl inte ställa frågor om motivation till förändring. De var inte motiverade till förändring och ville heller inte bli motiverade till det.

I vår intervju med föreståndaren har vi använt oss av fyra grundfrågor som vi ställt följdfrågor till. Dessa fyra grundfrågor är:

1. Anser du att man kan bedriva motivationsarbete på ett inackorderingshem?
2. Om man kan det, på vilket sätt anser du då att ni gör det här på Solbacken?
3. Skulle du vilja bedriva motivationsarbete på boendet på något annat sätt?
4. Tycker du att Solbacken fyller en funktion?

Intervjun med föreståndaren har vi i huvudsak redovisat under rubrikerna Solbacken och Solbackens syn på motivation och motivationsarbete.

Vi hade som ambition att intervjua alla de boende på Solbacken. Eftersom Linda känner de boende ansåg vi att det skulle underlätta om hon tog den första kontakten med dem och även bokade tid för intervjuer. Vi började med att göra en provintervju en vecka innan vi tog oss an de andra intervjuerna. Detta gjorde vi för att få en möjlighet att prova den intervjumall vi hade utformat. Till veckan därpå bokade vi in ytterligare sex intervjuer. När vi sedan kom dit för att utföra våra intervjuer visade det sig att två av dem vi bokat tid med hade lämnat boendet och blivit utskrivna enligt reglerna som boendet har. Vi genomförde intervjuerna med de fyra som fanns kvar på boendet. Sedan följde en väntan på att de två som blivit utskrivna skulle vilja bli inskrivna igen på boendet. Under denna väntan flyttade två andra personer in på Solbacken vilka vi också gjorde intervjuer med. Efter cirka tre veckor återkom de två personer som vi väntat på och vi kunde nu utföra även dessa intervjuer.

Under intervjuerna förde vi båda två anteckningar. Vi använde oss också av bandspelare för att vid den framtida bearbetningen av intervjuerna ha ett extra stöd för minnet. Samtliga intervjuer utfördes på inackorderingshemmet. Några av de intervjuade valde att vi utförde intervjuerna på deras rum medan andra föredrog att vi gjorde intervjuerna i något av sällskapsrummen på boendet. Eftersom Linda arbetar där och redan har en viss relation till de

boende valde vi att Linda skulle vara den som styrde intervjuerna. Hon hade en kunskap om de boende och visste bättre hur vi skulle närma oss varje enskild person under intervjuerna. Elisabeths roll under intervjuerna var att observera och ställa följdfrågor när Lindas förförståelse gjorde att intervjusvaren kunde vara svåra att tolka för utomstående människor. En sak som underlättade vårt arbete var den kontakt som Linda sedan tidigare hade med de boende. Hon var redan ”godkänd” av dem och vi tror att de på grund av detta kunde känna sig tryggare vid intervjuerna. Dock är vi medvetna om att förförståelsen kan göra att man blir ”hemmablind”. Detta har vi försökt att undvika genom att vi har diskuterat mycket kring intervjuerna när vi har bearbetat materialet vi fått i dem. Allt övrigt arbete som vi har gjort under arbetet med vår uppsats har vi gjort gemensamt.

I vår bearbetning av intervjuerna har vi försökt att ha i åtanke att de vi intervjuade eventuellt friserade sina historier. Enligt Bengt Svensson (1996) så friserar drogmissbrukare, precis som andra människor, sina historier ibland. Men vi anser att om man är medveten om denna fara kan dessa individer ändå vara viktiga intervjupersoner. Det är trots allt bara de som kan svara på de frågor som vi ville ha svar på.

Vi har valt att inte lägga något könsperspektiv på studien eftersom vi har tittat på motivationsarbete i stort och inte på motivationsbegreppet utifrån ett manligt eller kvinnligt perspektiv. Detta gjorde vi beroende på att vi ansåg att det på boendet fanns för få kvinnor för att göra en jämförelse mellan manligt och kvinnligt. Vidare kan tilläggas att samtliga boende på Solbacken är av svenskt ursprung och tillhör arbetarklassen.

Slutligen vill vi tillägga att vi anser att det är svårt att se om det går att generalisera våra slutsatser. Vi har trots allt enbart intervjuat personer på ett boende. Därför vet vi inte om vi hade fått andra svar om vi utfört vår undersökning någon annanstans.

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Vi är medvetna om att det alltid finns ett visst ställningstagande och en viss etisk risk med att intervjuva människor i utsatta livssituationer. Vi har försökt vara lyhörda för vart gränsen går för de boende när det gäller att ge oss information. Vi har varit noga med att inte pressa de boende på mer information än vad de var villiga att ge oss. Ändå kände vi att de delade med

sig av det mesta som hänt i deras liv och detta verkade inte upplevas som obehagligt av de som vi intervjuade. Vi har i våra intervjuer klargjort för de boende vilka etiska regler vi har att rätta oss efter. Vi har också talat om vilka rättigheter de har när det gäller att både läsa igenom det som kommit fram i intervjuerna och möjligheten att sätta stopp och kräva att intervjuerna inte tas med.

För att skydda de boendes identitet har vi döpt om inackorderingshemmet, ej angett orten där boendet är beläget samt kallat de boende vid andra namn. Vi har också valt att inte uppge den exakta åldern hos de boende och heller inte vad de tidigare har haft för sysselsättning. Dessutom har vi inte satt ut något namn på föreståndaren på boendet och allt material vi fått från boendet har vi ändrat namn på. Trots alla avkodningar som vi gjort är det naturligtvis möjligt för de boende att identifiera varandra om de skulle vilja läsa arbetet. Vi ser inte någon möjlighet att avkoda uppgifterna så mycket att de inte kan känna igen varandra eftersom gruppen är liten och de känner varandra mycket väl. Däremot anser vi att vi har avkodat dem så att utomstående inte ska kunna identifiera de boende.

SOLBACKEN

Solbacken är ett inackorderingshem för vuxna missbrukare i företrädesvis åldrarna 20-50 år.

De boende på Solbacken bereds plats på boendet av socialtjänsten enligt 4 kap 1 § SoL:

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv

(Norström & Thunved, 2002, s. 65).

Enligt Socialstyrelsen (1978) är inackorderingshemmen tänkta att vara ett alternativ för dem som har särskilt svåra bostadsförhållanden eller tillfälligt behöver komma bort från sin vanliga miljö.

Solbacken drivs av kommunen och ligger under förvaltningen Individ och Familjeomsorg (IFO) på Socialtjänsten. Boendet har 10 enkelrum samt en lägenhet med plats för två boende.

Vidare finns det två gemensamma vardagsrum, matsal, kök och tvättstuga samt kontor med personalrum på boendet. Förutom detta disponerar boendet även två utslussningslägenheter. Personalen består av åtta personer på 5, 665 årstjänster. De fördelar sig på tre vårdare som arbetar dagtid, två vårdare med kvällsarbete och tre vårdare som arbetar natt. Enligt verksamhetsberättelsen för Solbacken 2002 har det varit 24 personer boende på Solbacken och i utslussningslägenheterna, 21 män och 3 kvinnor. Vid de utskrivningar som företogs 2002 flyttade fem personer till eget boende och två personer har avlidit. Av de 24 personer som bott på Solbacken och i utslussningslägenheterna hade 11 pension, 5 lön av arbete, 5 socialbidrag och 3 sjukpenning eller A-kassa. 9 stycken av de boende har varit sysselsatta i någon form under året, t ex i arbete eller studier (Verksamhetsberättelse och Måluppföljning 2002).

Enligt Bokslutet för IFO (2002) betalar kommunen vanligtvis hyran för utslussnings- och kontrakterade lägenheter till bostadsbolaget och tar in hyran från hyresgästen. Kommunen får ta ut en avgift på max 80 kronor per dygn efter beräkning av betalningsförmågan av de boende på Solbacken. Enligt föreståndaren på Solbacken är den reella kostnaden för boendet 1037 kronor per dygn för varje boende. Orsaken till att avgiften är på max 80 kronor per dygn är att kommunen får statsbidrag för att driva ett inackorderingshem och har då förbundit sig att endast ta ut detta som maxbelopp (Personlig kommunikation, 030311).

För att kunna bo på Solbacken måste man följa de regler och rutiner som finns där. När man skrivs in på Solbacken får man därför skriva på ett avtal och ordningsregler. Dessa regler är:

1. In- och utskrivning beslutas av tjänstgörande föreståndare/personal i samråd med respektive socialsekreterare om möjlighet finns.
2. Drogfrihet gäller, sprit eller andra droger beslagtogs.
3. Varje form av hot eller våld mot boende eller personal är förbjudet och innebär omedelbar utskrivning.
4. När man lämnar boendet ska personal informeras. Kvällstid ska man vara inne senast 22.00.
5. Personal på Solbacken och socialsekreterare har rätt att komma in på rummet vid misstanke om avtalsbrott.
6. Personlig egendom som boende lämnar kvar på Solbacken och som inte hämtas inom två månader efter utflyttning tillfaller Solbacken.

7. All receptbelagd medicin skall förvaras i medicinskåpet på kontoret och delas ut av personalen.

Vidare skall utgång och ingång planeras och personal ska informeras i god tid innan utgången sker. Meddelas inte utgång i god tid skrivs man ut. En planerad utgång får längst vara en vecka och det går inte att komma tillbaka till Solbacken under lördag och söndag. Om man går ut för ofta kan personalen tillsammans med socialsekreterare sätta tidsgränser. När man skrivs in på boendet får man ta sin första utgång efter tidigast tre veckor. (Avtal och ordningsregler för boende på Solbackens inackorderingshem).

Syftet och målet med Solbacken är enligt föreståndaren att motivera de boende till en längre tids nykterhet och att detta medför ett värdigt liv. Föreståndaren tror inte att man kan göra någon av de boende till absolutist/nykterist. Snarare riktar sig motivationsarbetet mot att de boende ska sluta med tyngre droger. Det finns därmed inget uttalat mål om drogfrihet mer än under tiden som de bor på Solbacken. Mycket av det arbete som bedrivs på boendet består av omvårdnad. Med omvårdnad menar föreståndaren att det alltid finns personal tillgänglig vilket kan medföra trygghet. De boende får också lagad mat och det finns en gemenskap med andra på boendet vilket kan innebära att ensamheten minskar (Personlig kommunikation, 030311).

På Solbacken arbetar de även med kontaktmannaskap. Detta kontaktmannaskap har nyligen vidareutvecklats och det kommer att arbetas in i rutinerna på boendet under våren. Enligt arbetsplanen för kontaktmannaskap ska personalen ordna ett möte med den boende och dennes socialsekreterare på Solbacken. Under detta möte ska en handlingsplan göras upp och den boende ska tala om vad han/hon har för målsättning med sitt boende på Solbacken och hur delmål och planering ska se ut. När man sedan flyttar in får man en kontaktperson som man tillsammans med planerar hur man ska gå tillväga i handlingsplanen som gjordes upp vid det första mötet. Kontaktpersonen avsätter speciell tid för ”sin” boende en gång i månaden och då pratar man igenom om någonting hänt och man ser om den boende följer planeringen enligt handlingsplanen. Kontaktpersonen ska bland annat hjälpa till med:

- Hur de boende kan skapa en bättre kontakt med anhöriga och uppmuntra till detta.
- Att ge dem stöd till att vara drogfria och att hjälpa dem att hitta en struktur i vardagen för att underlätta detta samt samtala om positiva saker som hans/hennes drogfrihet för med sig.

- Att stödja och uppmuntra den boende när det gäller det ökade egenansvaret för sin drogfria vardag och fortsatta planering.
- Att medvetandegöra och bekräfta hans/hennes positiva resurser och uppmärksamma ansvaret i att fungera tillsammans med andra och därmed visa hänsyn.
- Att ge stöd i den ekonomiska situationen.
- Sysselsättning på och utanför Solbacken.
- Att hjälpa till att ta kontakt med myndigheter om den boende vill det.
- Att bedöma tillsammans med socialsekreteraren om och när han/hon kan slussas vidare till eget boende (Arbetsplan för kontaktmannaskap).

Vi anser att detta kontaktmannaskap gör att personalen på Solbacken får en större möjlighet att arbeta individuellt med de boende.

DE BOENDE PÅ SOLBACKEN

De berättelser som följer i detta stycke bygger helt på det material vi har fått under våra intervjuer. Det är de boendes egna upplevelser av sina liv som vi redovisar och vi har valt att inte lägga våra egna tolkningar här.

Johan är i sextioårsåldern och har bott på Solbacken i flera omgångar. Han har under denna tid alltid haft eget boende men har på grund av ensamheten inte klarat att bo där. Ensamheten har lett till att han har missbrukat alkohol och tabletter. Den bakomliggande orsaken till Johans missbruk var till stor del en skilsmässa och nästan samtidigt blev han sjukskriven i samband med en arbetsskada. Dessa två orsaker ledde till att han fick sömnbesvär och han började då dricka en eller flera öl för att kunna sova. Ensamheten ökade eftersom han förlorade identiteten som make och yrkesarbetare. På grund av detta ökade konsumtionen snabbt och ett tablettmissbruk tillkom i form av lugnande tabletter. Johan har till största del druckit i ensamhet för att dämpa ångest och smärta. Därför har han ingen stark identitet som missbrukare och är inte särskilt involverad i missbrukarkretsar.

När Johan, efter en vistelse på ett behandlingshem, flyttade till Solbacken första gången trodde han att Solbacken bedrev ett mer uttalat behandlingsarbete än vad de gör. Han hade inga större förväntningar på sig själv när han flyttade till Solbacken utan syftet för Johan var att komma ifrån ensamheten, inte alkoholen. Johan anser att hans vistelse på boendet har gått

bättre än förväntat. Han säger att han är motiverad till att komma ifrån sina missbruksproblem och är redan en bra bit på väg. Det var länge sedan som Johan hade något återfall och han har också tagit upp kontakten med gamla vänner som inte finns i missbrukarkretsar. Johan anser att boendet har hjälpt honom att bli motiverad till att bli drogfri. Reglerna och strukturen har varit ett stöd samtidigt som gemenskapen har hjälpt Johan att inte känna sig så ensam. Den motivation han känner nu riktar sig mot att han ska må bättre och så småningom kunna leva ett liknande liv som han tidigare levde.

Gunnar är i femtioårsåldern och han har bott på Solbacken en gång tidigare. Anledningen till att han flyttade till boendet var att minska sin konsumtion. Gunnar tror själv på arvet som en bakomliggande orsak eftersom hans far var alkoholist. Han känner ett sug efter alkohol som han inte kan eller vill stå emot. Gunnar har en egen lägenhet men kan inte bo där just nu på grund av att hans drickande spårade ur, han drack alldeles för mycket. Han säger själv att han har svårt att bryta sitt drickande när konsumtionen har blivit för hög. Gunnar anser att det är bara när konsumtionen är för hög som han har ett missbruk. När han bor på Solbacken tycker han inte att han har något missbruksproblem eftersom han då kan sköta sitt drickande. Den motivation Gunnar känner är riktad mot att klara sitt eget boende igen men han är inte alls motiverad till absolut drogfrihet, mycket beroende på att han inte anser sig kunna klara det.

Stefan som är i fyrtioårsåldern har också han bott på Solbacken från och till under en lång tid. Han har växt upp med missbrukande föräldrar och började själv missbruka i tidig ålder. Stefans förväntningar på Solbacken har under de år han bott där varit att tillfälligt få tak över huvudet och omvårdnad för att sedan med tiden kunna få en egen lägenhet. Stefan är blandmissbrukare och säger att han under denna tid aldrig haft några förväntningar på sig själv beroende på att han inte vill sluta missbruka. Enligt honom är han inte beroende utan kan sluta när han vill. Stefan trivs med det liv han lever och vill inte förändra någonting. Den motivation han känner är enbart riktad mot att få en egen bostad.

Håkan är också i fyrtioårsåldern och han bor på Solbacken på grund av för hög alkoholkonsumtion samt att han saknar en egen bostad. Håkans missbruk började när han hamnade i fel gäng i ungdomen. Senare i livet arbetade han inom nöjesbranschen och det sociala livet där medförde att alkoholkonsumtionen ökade drastiskt. Hans arbete innebar också sena kvällar med uppskruvat tempo. För att kunna varva ner kände han sig tvungen att ta en eller flera öl.

Håkans förväntningar när han första gången flyttade till Solbacken var att med hjälp av boendet komma ifrån sitt missbruk och kunna få ett eget boende. Under de år som Håkan bott på Solbacken har han tidigare två gånger flyttat ut i utslussningslägenheter men inte klarat det boendet. Han har då återvänt till Solbacken för att få tak över huvudet. I dagsläget är Håkan på väg att göra ett nytt försök med att flytta ut i en utslussningslägenhet. Håkan anser att i nuläget är hans största bekymmer bostadslösheten, enligt honom har han inte längre några missbruksproblem. Motivationen hos Håkan är nu riktad mot att få ett eget kontrakt på en lägenhet och att bygga upp en umgängeskrets utanför missbrukskretsen.

Åke är i femtioårsåldern. Hans missbruk utvecklades i vuxen ålder utan att någon specifik händelse inträffade. Åke anger själv att orsaken till att han inte kan ha kontroll på sitt drickande är det sug som han ofta känner. Detta sug klarar han inte av att stå emot och han har heller ingen strävan efter att göra det. Åke har bott på Solbacken i omgångar sedan 1994. Under dessa år har han mestadels haft eget boende och den vanligaste anledningen till att Åke har flyttat till Solbacken har varit att lugna ner sitt drickande. Han har känt att han har varit tvungen att bryta ett destruktivt missbruk. Vidare säger Åke att han behövt få lite lugn och ro beroende på att det ofta har samlats så många andra missbrukare i hans lägenhet. Åke hade inte så stora förväntningar på boendet men förväntade av sig själv att han skulle dricka mindre och komma ikapp ekonomiskt. Enligt Åke så tappar han kontrollen över sin ekonomi när han hamnar i perioder där han dricker väldigt mycket. Vidare nämner Åke att Solbacken och boendets regler och struktur har varit viktiga för honom när han försöker minska sitt drickande. Åkes motivation är riktad mot att hålla nere alkoholkonsumtionen men han är inte alls motiverad till att helt sluta med sitt drickande. Han är medveten om sitt problem men vill inte göra så mycket åt det. Om Åke kan hålla nere sin konsumtion så att hans liv inte går över styr är han helt nöjd med sin tillvaro.

Micke som är i fyrtioårsåldern bor i perioder på Solbacken för att bryta sitt destruktiva missbruk samt för att få tak över huvudet. Micke var väldigt impulsstyrd och överaktiv redan som barn. Som tolvåring var han i kontakt med barn- och ungdomspsykiatri och något år senare flyttade han till ett ungdomshem i en annan stad. Senare, som sextonåring, placerades Micke på ett annat ungdomshem närmare hemstaden. Redan i sin ungdom använde Micke tyngre droger, som LSD, amfetamin och hasch. Anledningen till att Micke började med droger, säger han själv, kan vara hans impulsstyrighet och överaktivitet. Trots att han kom från

ordnade familjeförhållanden kunde detta inte hindra hans framfart när det gällde droger och kriminalitet.

Micke har varvat sina vistelser på Solbacken med bostadslöshet, tvångsvård och vistelse på kriminalvårdsanstalt. Första gången han flyttade till boendet var det för att få hjälp med att skaffa en egen lägenhet. Då Micke ej uppfyllt de regler som Solbacken har, har det aldrig blivit någon egen lägenhet. Nu för tiden bor Micke på Solbacken enbart för att få tak över huvudet. Han säger att han vet att han aldrig kommer att få någon lägenhet på grund av att han tidigare blivit vräkt och att han nu är känd bland hyresvärdarna i stan. Trots detta är Micks största önskan att få en egen lägenhet och det är dit hans motivation är riktad. Micke uttalar själv tydligt att han är alkoholist och han anser inte att alkoholkonsumtionen kommer att minska även om han får en bostad. Däremot anger han att han vill försöka hålla ”supandet” borta från sin lägenhet om han någonsin får någon. För övrigt har Micke inte någon strävan efter att förändra sitt liv. Han skulle vilja minska sitt drickande men Micke tror själv att det inte kommer att bli någon förändring. Detta beror, enligt honom, på att han mår så mycket bättre när han är kraftigt berusad, ”sketfull” som han själv säger.

Sofia är i fyrtioårsåldern och har bott på Solbacken vid fyra tillfällen. Hon har ingen egen lägenhet på grund av att hon blivit vräkt och hon har svårt att få någon ny eftersom hon också har betalningsanmärkningar. Anledningen till att Sofia bor på Solbacken är för att få tak över huvudet och att få en form av trygghet. Hon känner också att hon behöver vara på Solbacken en tid för att minska alkoholkonsumtionen. Sofia säger att hon har ett alkoholberoende och att hon tror att beroendet beror på anlag. Både hennes mor och morbror missbrukade droger. Trots att Sofia växte upp hos sina morföräldrar där ingen alkohol förekom blev hon själv en missbrukare i tidig ålder. Sofia känner nu en viss motivation till förändring. Hon vill komma till ett behandlingshem för att kunna bygga upp kontakten med sina barn igen och hon önskar också att få en egen lägenhet.

Anna är i trettioårsåldern och hon började missbruka hasch och amfetamin som tjuugoåring men har nu på senare år övergått till alkohol. Anna blev erbjuden narkotika av sina kompisar och hon tror att detta är orsaken till att hon började missbruka. När Anna provade narkotika första gången fick hon en enorm ”kick” och hon fastnade redan då. Hon säger att så fort hon får en motgång eller blir arg är det lätt att ta ett återfall. Anna nämner också att hon lever två olika liv, ett som missbrukare och ett som dotter och mamma.

Första gången hon kom till Solbacken var som tjugotvååring i samband med att hon blivit vräkt från ett pensionat. Sedan dess har hon bott på boendet från och till. Hon avtjänar just nu ett sex månader långt fängelsestraff och hon har blivit beviljad en § 34 enligt Lag om kriminalvård i anstalt (KvaL) på Solbacken. Detta innebär enligt KvaL att en intagen som behöver vård eller annan behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel, kan få tillåtelse att vistas utanför anstalt. Anna måste följa de regler som finns på boendet och hon ska också genomgå en behandling under sju veckor. Hon kan under denna tid inte ha vanliga utgångar som de andra utan vill hon vistas utanför boendet måste hon söka permission både från föreståndaren på Solbacken och från Kriminalvårdsanstalten. Anna uppger att hennes liv har förändrats till det bättre under de senaste fem åren. Hon vet inte hur framtiden kommer att se ut, hon tar dagen som den kommer. Anna har motivation till eget boende och hon skulle i framtiden vilja ha någon form av sysselsättning.

Anders som är i sextioårsåldern har bott på Solbacken vid två tillfällen. Han har egen lägenhet och har tidigare förvärvat arbetat innan sjukpensionering. Anledningen till att Anders flyttat till Solbacken är att alkoholkonsumtionen gått överstyr vid dessa två tillfällen. Första tillfället som Anders flyttade till boendet var i samband med att han fick en sjukdom som innebar att han inte längre kunde arbeta. När han inte längre hade ett arbete att passa ökade drickandet. Vid det här tillfället har Anders precis genomgått en skilsmässa och hans drickande gick överstyr på grund av denna. Anders säger själv att han är en periodare och att han varit det under lång tid. Han har inte själv sökt sig till Solbacken utan hans socialsekreterare ansåg att han skulle flytta dit för att bryta sin missbrukarperiod. Anders är inte motiverad till någon förändring och eftersom han har egen lägenhet och ordnad ekonomi har han en viss trygghet bakom sig och kan därför leva sitt liv utan någon direkt påverkan från socialtjänsten och andra.

Vår upplevelse av intervjuerna

De personer som vi har intervjuat har vi upplevt vara väldigt olika. De har alla haft olika bakgrunder och deras livserfarenheter skiljer sig mycket åt. Det har även märkts på det sätt som intervjuerna har utvecklats på. Vissa har pratat på nästan oavbrutet medan andra har varit fåordiga och det har krävts många följdfrågor för att få fram deras berättelser. Vi har under våra intervjuer ställt inför människor med problem som inte bara bottnar i missbruk. Flera av dem har poängterat att de känner en enorm ensamhet medan andra på boendet anser att bostadslöshet är det stora problemet för dem.

SOLBACKENS SYN PÅ MOTIVATION OCH MOTIVATIONSARBETE

Under vår intervju med föreståndaren på Solbacken lyfter hon fram att funktionen med ett inackorderingshem i första hand är att ge tak över huvudet och ett värdigt liv. Hon anser trots detta att de bedriver ett visst motivationsarbete. Personalen på boendet arbetar lösningsfokuserat genom att ”peppa” de boende och ge ros när det går bra för dem. Hon upplever att det arbete de utför är en slags uppfostran och att strukturen och reglerna hjälper och motiverar de boende. Med uppfostran menar föreståndaren en slags träning i det dagliga livet. Hon menar inte att missbruket är ett beteende som kan läras om. De boende har själva, enligt föreståndaren, uppgett att strukturen och reglerna på boendet underlättar för dem att vara drogfria längre perioder. Föreståndaren nämner också att de nyligen har utvecklat sitt kontaktmannaskap med de boende. Detta är så nytt att man ännu inte kan se hur eller om det kommer att påverka de boende till någon form av förändring. Dock anser föreståndaren att detta kontaktmannaskap är en bra utveckling när det gäller motivationsarbete på Solbacken. Vidare talar hon om att motivationen mycket är riktad mot att få de boende att sluta med tyngre droger och även till att leva ett nyktrare liv med kortare drogperioder. De regler som reglerar in- och utgångar ska underlätta för längre tids nykterhet. Föreståndaren anser att dessa regler är en del av boendets motivationsarbete. Dock trycker hon på att det är svårt att bedriva motivationsarbete riktat mot drogfrihet på ett frivilligt boende. Risken finns då att många av de som idag bor på Solbacken inte skulle flytta dit om man krävde att de skulle sluta droga helt och därmed drastiskt förändra sina liv. Trots att de flesta är medvetna om att de måste minska sin drogkonsumtion när de flyttar till boendet är de inte beredda att helt ge upp sin drog.

I vår intervju ställde vi en fråga om föreståndaren skulle vilja utveckla motivationsarbetet på boendet. Hon svarade att som det är nu förs det inga anteckningar om de boende. Detta skulle hon vilja ändra på eftersom hon anser att man behöver öka dokumentationen. Orsaken till det är att kunna se och följa upp saker som har bestämts med de boende. Då ser man de boende mer och man kan tydligare se de framgångar som sker. Man har också större möjlighet att se om det inte sker någon framgång.

Föreståndaren trycker dock på att motivationsarbetet på Solbacken inte får drivas för långt. Det är trots allt ett inackorderingshem och inte ett behandlingshem. Många av de boende är inte motiverade till att bli drogfria och det måste finnas en plats i samhället även för dem där de har möjlighet att leva ett värdigt liv.

TEMATISK ANALYS

I denna tematiska analys kopplar vi vår litteraturgenomgång med våra intervjuer. Det är våra egna tolkningar av både litteratur och intervjuer som ligger bakom våra slutsatser i detta kapitel.

Missbruk

Som vi tidigare nämnt anser Johansson och Wirbing (1999) att missbruk och beroende är olika tillstånd. Med utgång från denna teori har vi under våra intervjuer sett att det finns särskilt en av de boende, Johan, där det troligen rör sig om ett missbruk och inte ett beroende. Den bakomliggande orsaken till Johans missbruk var, enligt honom själv, just till stor del en skilsmässa. Sedan han har flyttat till boendet och ensamheten för honom har minskat, kan vi se att motivationen till drogfrihet är stor och återfallen har minskat betydligt. Johan anser att för honom är ett socialt drickande fullt möjligt.

Hos flera andra av de boende kan vi däremot se tydliga tecken på beroende. Stefan, Gunnar, Micke och Åke uttalar alla tydligt att de inte har någon vilja till att sluta missbruka. Detta trots att konsumtionen har lett till problem för dem genom att de har fått skulder och har blivit bostadslösa. De anser, som det ser ut nu, att de aldrig kommer att kunna ha ett socialt drickande i framtiden.

Vi har även valt att lyfta fram Berglunds (Svensson, 1998) teori om diagnosen drogberoende. Som vi ser det, är de boende på Solbacken drogberoende enligt denna teori. Till exempel talar flera om ett starkt behov, ett sug, till att droga. Många av de boende nämner också att de bor på Solbacken just för att de har svårt att kontrollera sitt drickande. När det gäller fortsatt konsumtion trots uppkomna kroppsliga skador finns det två boende som trots att de har fått diabetes fortsätter att droga som tidigare.

Vi har under våra intervjuer tittat lite på vilken form av missbruk de boende har om man utgår från Leissners (1997) definition. Hos två av de boende, Åke och Stefan, var det tydligt vilken typ de troligen tillhörde. Vi anser att Åke tillhör typ 1 då hans drickande ökade efter att han gjort militärtjänstgöringen. Missbruket utvecklades i vuxen ålder utan att något särskilt inträffade. Åke har i nuläget en lägenhet och ett arbete. Därför anser vi att de sociala komplikationerna på hans missbruk inte är så stora som de skulle kunna vara.

Som ett exempel på typ 2 vill vi lyfta fram Stefan. Han har växt upp med föräldrar som missbrukade och han började själv missbruka i tidig ålder. Stefan är blandmissbrukare och är ett flertal gånger dömd för misshandel. Dessa aspekter anser vi visar tydligt på att Stefan tillhör typ 2.

Efter intervjuerna med de boende kunde vi se kopplingar till Ramströms (1989) teori om de effekter som livet som missbrukare ger och de effekter som preparatet ger. När det gäller missbrukets effekter har några av de boende på Solbacken angett i intervjuerna att identiteten och gemenskapen i missbrukarkretsen är stark. För vissa av dem existerar överhuvudtaget inte tanken på att byta bort gemenskapen och identiteten som de har i gruppen. I gruppen känner de sig starka samtidigt som de får en sysselsättning eftersom de flesta är arbetslösa eller har pension. Vidare nämns det i intervjuerna ett flertal gånger att preparatet har hjälpt till att dämpa depression och ångest och ensamheten är då en stor bov.

Enligt Hilde (1996) har begreppet missbrukare förvandlats till en stigmatiserande stämpel. Flera av de boende har i våra intervjuer uppgett att de känner av att de är stämplade av samhället. Bland annat Stefan och Micke nämner att de nog aldrig kommer att få en egen lägenhet på grund av att de är ”ökända” bland hyresvärdarna i staden. Stefan nämner också att han tidigare försökt att få hyra en husvagn på campingen i stan. Först fick han via telefon klartecken på att han fick hyra en husvagn. När han sedan kom dit och ägaren av campingen fick se vem han var sa ägaren att husvagnen redan var uthyrd. Stefan upplevde att detta enbart berodde på att han var stämplad som missbrukare och att det då togs för givet att han skulle missköta sig.

Kopplat till Swärds (1998) begreppsdefinition kan vi se att de som har lägenhet men ändå bor på Solbacken kan anses vara hemlösa. Känslan av ensamhet kan vara en av faktorerna till att de inte känner sig hemma i sina lägenheter. Flera av de boende lyfter flera gånger under intervjuerna upp sin ensamhet. De anger att deras ensamhet gör att de öppnar sina lägenheter för andra missbrukare för att få sällskap. I och med detta ökar det egna missbruket och de får svårt att känna sig tillrätta i sina egna lägenheter. Det är aldrig lugn och ro där och rädslan för att mista sin lägenhet hänger hela tiden över dem. Utifrån Swärds definition kan vi även se att många av de boende på Solbacken också kan anses vara bostadslösa beroende på att de inte har något annat boende. Orsaken till detta är många gånger att de beroende på sitt missbruk

Till exempel blivit svartlistade av bostadsbolagen, blivit vräkta eller har betalningsanmärkningar.

Vi anser att ensamheten är något som personalen på boendet skulle kunna arbeta mer med genom det kontaktmannaskap som är under utveckling. Kanske är det så att dessa personer kommer att behöva något annat slags boende eftersom de inte kan hantera ensamheten. Med den struktur och gemenskap som Solbacken ger anser vi att de som bor där på grund av ensamhet har lättare att minska sin drogkonsumtion till skillnad mot dem som bor där endast för att få tak över huvudet. Det framkom tydligt under intervjuerna att de som bor där på grund av bostadslöshet egentligen inte har någon ambition att minska sitt missbruk även om de tvingas till det genom reglerna som finns på Solbacken.

Vi har i våra intervjuer flera gånger märkt att det finns en rangordning mellan de boende på Solbacken. De som är bostadslösa har ett flertal gånger uttalat ett förakt för dem som har en egen lägenhet. De anser att de som har en bostad inte ska behöva bo på Solbacken överhuvudtaget. Micke, som är bostadslös sedan många år, svor under intervjun kraftigt över dem som har en egen lägenhet. Han har svårt att se anledningen till att de bor på Solbacken eftersom Micke aldrig själv hade bott på boendet om han haft en egen lägenhet. Micke ser ner på anledningen till att de andra bor där eftersom han inte anser att deras bekymmer är tillräckligt stora. Enligt Micke är varken ensamheten eller drickandet orsak nog till att bo på Solbacken. Enda skälet till att man bor där är att man inte har någon annanstans att ta vägen, anser Micke.

Vägen in och vägen ut när det gäller missbruk

Tidigare i vår uppsats har vi nämnt Leissners (1997) inlärningsteori. I våra intervjuer är det endast Stefan som vi ser kan hänföras till denna teori. Eftersom han växt upp med två missbrukande föräldrar kan det, enligt oss, mycket väl handla om ett inlärt beteende. Detta går även att koppla till Bengtssons och Gavelins (1994) ärftlighetsteori om det sociala arvet. Det kan vara svårt att se om orsaken till Stefans missbruk är ett arv, ett inlärt beteende eller om det är en påverkan av båda faktorerna. En annan av de boende, Sofia, tror vi började missbruka på grund av sitt arv. Både hennes mamma och morbror missbrukade. Sofia växte upp hos sin mormor och morfar och hon nämner själv att det inte förekom någon alkohol där. Trots detta började Sofia missbruka redan i ungdomen och hon uppger att hon nästan alltid drack ensam och inte tillsammans med kompisar. Bengtsson och Gavelin lyfter också fram andra orsaker till missbruk, bland annat sociala förklaringar och psykodynamiska förklaringar. Flera av de

boende visar på att det till viss del finns sociala förklaringar till deras missbruk. Sysslolöshet och bostadslöshet gör att drogkonsumtionen ökar kraftigt hos dem. När det gäller psykodynamiska förklaringar tar flera av de boende upp att de dricker för att döva smärta och ångest. Det är främst ensamheten som många av dem har problem med. Vi anser att det säkerligen i många fall handlar om en självmedicinering vars syfte är att dämpa ångesten hos de boende, speciellt de som uppger att de är ensamma.

Kopplat till Anderssons och Hiltes (1993) teori om det sociala kapitalet kunde vi under intervjuerna se att vissa av de boende hade begränsningar i sitt sociala kapital. Bland annat Stefan hade problem redan tidigt i det sociala utgångsläget på grund av hans uppväxt. Han fick redan som ung en stämpel eftersom hans föräldrar missbrukade och var ökända på orten. Denna stämpel har medfört hinder när Stefan försökt nå framgång i andra sammanhang, som till exempel vid försök att få egen bostad.

En som vi kunde se har ett bättre socialt kapital sedan tidigare är Johan. Han har gamla kamrater som inte missbrukar som han kan återuppta kontakten med nu när han försöker bli drogfri och finna nya livssammanhang. Han har också bibehållit kontakten med sina barn trots sitt missbruk. Även Anna och Sofia har kvar kontakten med sina familjer. Detta anser vi kan vara ett enormt stöd vid den förändring som de nu försöker genomföra.

En reflektion angående Waldorfs teori som vi gjort, gäller pensioneringen. Vi anser att det nog kan vara här som många av de boende på Solbacken hamnar så småningom i sitt missbruk. Flera av de boende strävar inte efter att bli drogfria. Vi tror dock att åren med missbruk sliter hårt på både kropp och psyke och att de därför, om de får leva, så småningom blir så slitna att de måste pensionera sig från sitt missbruk. Linda har efter flera års arbete på Solbacken sett hur de äldre missbrukarna fysiskt inte klarat av att fortgå i sitt missbruk. Deras kropp har varit sliten efter alla år som missbrukare och kroppen säger mer och mer ifrån efter att de varit inne i en missbrukarperiod. En annan aspekt är att överdödligheten bland missbrukare är stor och därför når inte så många av dem pensionsåldern.

Enligt Andersson och Hilde (1993) finns det flera faktorer som förklarar varför vissa inte lyckas bli drogfria. Detta är faktorer som vi tycker stämmer bra in på de boende på Solbacken. Ensamhet är något som lyfts upp flera gånger under intervjuerna. Även brist på relationer till personer som inte missbrukar är en försvårande faktor till att de inte lyckas bli drogfria. Det enda umgänge många av dem har, är med andra missbrukare.

Motivation hos de boende på Solbacken

Vid intervju tillfällen såg vi flera kopplingar till Bergströms (1996) beroendeparadox. Åke förnekar inte att han har ett missbruksproblem. Däremot förnekar han sin egen förmåga att förändra sin situation. Han har heller ingen vilja att sluta dricka. Stefan förnekade helt betydelsen av sitt missbruksproblem. Han ansåg inte själv att hans missbruk var negativt för honom utan han trivs med sin identitet som missbrukare. Gunnar ansåg inte att han hade några missbruksproblem så länge han bodde på Solbacken. Däremot, när han bor i sin egen lägenhet, tycker han att konsumtionen kan bli för hög. På så vis, anser vi, att han förnekar existensen av sitt missbruk. Micke anser att han är missbrukare och han tror inte att det finns någon möjlighet för honom att förändra sitt liv. Eftersom han är stämplad som missbrukare tycker han att det är så gott som omöjligt att genomföra en förändring.

Revstedt (1995) visar på faktorer som kan ha betydelse för motivationen. De boende på Solbacken visar på flera av dessa faktorer som skulle kunna ha betydelse för motivationen. Eftersom flera av de boende lyfter fram problemet med ensamhet har den sociala situationen stor betydelse. Johan, som är den som har kommit längst på vägen mot drogfrihet, är också den som har det mest fungerande sociala nätverket. Detta till motsats till Stefan som har ett mycket dåligt fungerande socialt nätverk. Alla han umgås med tillhör missbrukarkretsen. Den ekonomiska situationen för de boende är väldigt olika. Johan har en högre pension eftersom han har arbetat tidigare. Han har också, efter hjälp från socialtjänsten med skuldsanering, blivit skuldfri. Håkan däremot har en lägre pension och har svårt att sköta sin ekonomi. Detta har lett till att han idag har stora skulder, vilket kommer att påverka honom negativt om han lyckas bli drogfri och skaffar sig ett arbete. Några av de boende saknar bostad och har även svårigheter att få någon. De anser själva att om de bara fick en bostad skulle allt lösa sig. Men detta innebär inte att missbruket skulle upphöra då de egentligen inte har någon vilja att sluta missbruka. Johan, Gunnar och Åke har egna lägenheter men av olika skäl har de svårt att bo där för tillfället. Lägenheten ger dem ändå en trygghet, någonting att komma tillbaka till. Tre av de boende, Johan, Anna och Håkan, har en meningsfull sysselsättning på sin fritid. Denna sysselsättning leder till kontakter utanför missbrukarkretsen vilket också då kan underlätta motivationen till förändring. De övriga har ingen sysselsättning på sin fritid mer än att umgås med sitt kamratgäng. Eftersom dessa gäng som regel endast består av missbrukare kan detta, anser vi, snarare försvåra för motivationen till förändring.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Vår uppsats är inriktad på missbruk och motivationsarbete. Under vårt arbete ställdes vi inför frågan om ifall det är möjligt att bedriva motivationsarbete på ett inackorderingshem, ett frivilligt boende. Kerstin Svensson (2000) anser att det borde vara omöjligt att bedriva motivationsarbete under frivilliga former då den som frivilligt söker sig till motivationsarbete redan är motiverad. Vi anser att Svenssons definition av motivation är alldeles för statisk och håller inte med om att motivationsarbete är omöjligt att bedriva under frivilliga former. Vi har dock valt att lyfta fram Kerstin Svenssons tankar om detta för att det var just hennes tankar som fick oss att intressera oss för motivationsarbete på ett frivilligt boende.

Det motivationsarbete Kerstin Svensson pratar om är det arbete som socialarbetare utför och som utförs på vissa arenor. Dessa är socialtjänsten, tvångsvård för missbrukare eller ungdomar och kriminalvården. Vi anser att Solbacken kan räknas som en av dessa arenor eftersom socialtjänsten är huvudman för boendet och det är genom kontakt med socialtjänsten som individen får ett rum på Solbacken. Trots att Solbacken är ett frivilligt boende undrar vi hur frivilligt det egentligen är att flytta dit. Även om individerna frivilligt accepterar att flytta till boendet ställs de ändå inför fakta att de är tvingade att följa de regler som boendet har samt att de måste ha en fortsatt kontakt med socialtjänsten. De som söker sig till Solbacken har olika orsaker till det. Vissa har egen bostad och söker sig till Solbacken beroende på att deras situation har blivit ohållbar i det egna hemmet. Andra har ingen egen bostad utan söker sig till boendet för att få tak över huvudet. För dem med egen bostad anser vi att det mera kan ses som ett fritt val. Även om deras liv är problematiskt för övrigt, med missbruk, ensamhet och ekonomiska bekymmer, så har de ändå en fast punkt i tillvaron genom sina egna lägenheter och har därmed ett annat alternativ att tillgå. Vill de inte ställa upp på Solbackens regler måste de inte bo kvar där eftersom de har någon annanstans att ta vägen. Men vilket val har då de som inte har någon egen bostad? Flera av dem vi har intervjuat har ingen möjlighet att få en egen lägenhet. De måste först bo på Solbacken och kan sedan genom en utslussningslägenhet så småningom få ett eget kontrakt på en bostad. Det egentliga val de ställs inför är om de är beredda att följa de regler som finns på Solbacken för att få tak över huvudet under den tid som det tar att få en egen lägenhet. Detta är en lång process och det är inte många av de boende som når ända fram. Några av dem vi intervjuat, har bott på Solbacken från och till under många år och de har fortfarande, efter dessa år, inte fått något

eget kontrakt. Vissa av dem missköter sig med jämna mellanrum och skrivs ut medan andra tröttnar på reglerna och skriver ut sig själva.

Av intervjuerna framgår det ganska tydligt tre orsaker till att de boende har flyttat in på Solbacken. Några av de boende talar mycket om den ensamhet de känner när de bor i sina egna lägenheter. För dem är gemenskapen på Solbacken en av de viktigaste orsakerna till att de lyckas minska sin drogkonsumtion. För andra är det viktigare att få det stödet som boendet kan ge med regler och struktur för att de ska lyckas få kontroll på sin konsumtion. En tredje grupp visar tydligt att enda orsaken till att de bor på Solbacken är för att de behöver få tak över huvudet.

Vi anser att boendet på ett inackorderingshem kan vara både rent frivilligt och frivilligt under ett visst tvång. Detta menar vi beroende på att vissa av de boende egentligen inte har något alternativ till Solbacken. De "tvingas" till att acceptera boendets regler för att överhuvudtaget få tak över huvudet. De som däremot har en egen lägenhet, anser vi, söker sig till boendet under mera frivilliga former. För dem finns det ändå en valmöjlighet. Kan man då bedriva motivationsarbete under dessa former? Som vi tidigare har nämnt anser Kerstin Svensson (2000) att det borde vara omöjligt att bedriva motivationsarbete under frivilliga former. Eftersom Solbacken faller under begreppet frivilligt boende skulle det enligt hennes definition vara omöjligt att bedriva motivationsarbete där. Vi anser dock att det bedrivs en form av motivationsarbete på Solbacken. Det arbete som vi kan se att personalen utför är riktad mot att motivera till en längre tids nykterhet. Vi har i våra intervjuer fått fram att det är svårt att bedriva motivationsarbete riktat mot drogfrihet på ett frivilligt boende. Detta anser både de boende och föreståndaren. De boende anger att de inte är villiga eller motiverade till att helt ge upp sin drog. Solbacken är ett inackorderingshem och arbetar i huvudsak med omvårdnad. De boende säger att om de är motiverade till att bli helt drogfria har de större möjlighet att bli det om de söker sig till ett behandlingshem istället. Vi tycker också att de regler och rutiner samt det kontaktmannaskap som boendet har kan vara ett stöd för de boende när det gäller motivationen till en eventuell förändring av sitt liv. De boende nämner själva att dessa hjälper dem i motivationen till längre tids drogfrihet. Vi anser att för de personer som bor på Solbacken är detta ett bra sätt att bedriva motivationsarbete på. Alla har dock inte någon motivation till att bli helt drogfria utan vill enbart få möjlighet att för stunden bryta ett destruktivt drickande samt få tak över huvudet.

Kerstin Svensson (2000) går dock vidare i sitt resonemang om motivationsarbete. Hon ställer sig frågan om motivation är ett statiskt begrepp. Teorin att motivationsarbete inte kan bedrivas i frivillig form eftersom den som söker sig frivilligt till motivationsarbete redan är motiverad innebär att motivationsbegreppet är statiskt. Kerstin Svensson lyfter då upp begreppet delmål. Detta innebär att man är motiverad för steg ett men ska motiveras till steg två. Även Jenner (1987) tar upp begreppet delmål. Han anser att delmål är viktiga för motivationsarbetet. Om motivationens mål sätts för högt finns det risk att man inte uppnår dem. Vi anser att Solbacken i sig är ett delmål för de boende. De har genom att flytta till boendet tagit steg ett för att eventuellt kunna förändra sina liv. Nästa steg de tar är när de accepterar de regler som boendet har. De ställs inför kravet att vara drogfria i minst tre veckor innan de får ta sin första utgång. Om de sedan kan motiveras till fortsatta steg är olika från individ till individ. Vissa kan bli motiverade till att sluta med sitt missbruk medan andra hoppar av på vägen. Många av de boende missköter sig på Solbacken och de måste då börja om på steg ett igen när de skriver in sig efter en period med missbruk. Vi funderar på om delmålen på Solbacken sätts för högt. Är tre veckors nykterhet för lång tid eller är det så att vägen till slutmålet, t ex. en lägenhet, upplevs för lång för de boende?

Vi har frågat de boende hur de ser på de regler och rutiner som finns på Solbacken och om dessa är ett stöd för de boendes eventuella motivation. I huvudsak säger de boende att det är ett stöd och en hjälp när det gäller motivationen till en längre tids nykterhet. I och med att de boende anser detta tycker vi att Solbacken uppfyller ett av sina mål. Vidare nämner de att den tidsbegränsade permissionen hjälper dem att begränsa drickandet. En annan aspekt, som Åke nämner, är att det stärker personens självkänsla om man inte går ut på permission trots att man har möjlighet till det. Några av de boende däremot anser att reglerna snarare försvårar avhållsamheten från drogerna. Anledningen till detta är att de tre veckors drogfrihet som krävs känns alldeles för långa. Anna sa i intervjun att känslan av maktlöshet och ilska över att någon annan styr hennes liv kan göra att hon går ut tidigare än vad som är tillåtet. Det innebär då att Anna blir utskriven från Solbacken. Vidare nämner Anna att fixeringen kring utgången blir så stark när man är styrd till att vara drogfri att förväntningarna och tvånget till att gå ut exakt efter tre veckor växer, det blir ett måste. Vi anser att detta är något som personalen på Solbacken skulle kunna arbeta med genom kontaktmannaskap.

Vi anser att Solbackens syfte stämmer bra överens med de boendes förväntningar. De flesta har i intervjuerna visat på att boendet fyller den funktion som de vill och behöver ha. Många

av de boende säger att syftet med deras flytt till Solbacken var att få tak över huvudet och att minska sin drogkonsumtion. Som vi tidigare nämnt är inte alla de boende motiverade till att helt sluta missbruka. Detta är heller inte Solbackens mål. Skulle detta vara ett krav för att få bo på Solbacken skulle inte alla som nu bor där ha flyttat dit. Eftersom många av dem är bostadslösa skulle de då inte ha tak över huvudet längre och troligen skulle deras drogkonsumtion öka kraftigt. Utifrån Solbackens syfte väcks ändå en fundering hos oss. Några av teorierna om vägen ut ur missbruk tar upp tanken om att nå botten i sitt missbruk, att man kommer till en nollpunkt. Bland annat Goldberg (1993) tar upp att det finns en gräns som man inte är villig att sjunka under, saker som man inte är beredd att tillåta sig att göra. Den fundering som då väcks hos oss är om de boende på Solbacken någonsin når sin botten. Genom det stöd och den hjälp till återhämtning de får av den utformning som boendet har finns risken att de kan fortsätta sitt missbruk utan att få några större fysiska problem. Stödet kan göra att de boende inte når sin botten. Håller Solbacken de boende under armarna och ger detta stöd dem möjlighet till ett fortsatt missbruk? Detta anser vi att man inte kan få svar på eftersom boendet trots allt behövs. Dock uppger Micke i intervjun att om Solbacken inte hade funnits hade han varit död idag beroende på sitt missbruk. Vi anser inte att man kan lämna människor utan hjälp även om de inte är motiverade till behandling för sitt missbruk. Alla vill inte leva efter de normer som samhället betraktar som normalt och det måste ändå finnas en plats i samhället för dessa människor. En viktig tanke som Leissner (1997) tar upp är att de flesta av de åtgärder som behövs för att hjälpa de ”tyngre” och mer utslagna missbrukarna är förmodligen sådana som faller utanför behandlingsbegreppet, till exempel åtgärder som mer handlar om olika former av stöd och bistånd. I vissa fall kan socialt stöd och annat bistånd behövas hela livet. Vi anser, utifrån Leissners tanke, att Solbacken fyller en viktig funktion i dagens samhälle och att denna form av boende behövs för dessa människor som bland annat är ensamma och bostadslösa. Solbacken kan för många av de boende vara ett stöd som behövs hela livet. Den omvårdnad de får på boendet gör att de trots sitt missbruk får en chans att leva ett värdigt liv.

REFERENSER

- Andersson, B. & Hilte, M. (1993). *Förändringens väg – Självförståelse och strategier i frigörelsen från drogmissbruk*. Lund: Kriminalvetenskapligt nätverk.
- Bengtsson, A-B & Gavelin I. (1994). *Familjer och missbruk*. Saltsjö-Boo: Tiger Förlag AB.
- Bergmark, Å. (1998). *Nyckelbegrepp i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, H. (1996). *Missbruk, människor och relationer – behandling genom professionella och privata nätverk*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, A. (1995). *Intimitetens omvandling*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Giddens, A. (1998). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Goldberg, T. (1993). *Narkotikan avmystifierad*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Hedin, U-C. & Månsson, S-A. (1998). *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Hilte, M. (1996). *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Holme, I, M & Solvang, B, K. (1999). *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Jenner, H. (1987). *Motivation hos missbrukare och behandlare*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, K & Wirbing, P. (1999). *Riskbruk och missbruk*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Leissner, T.(red.). (1997). *Alkohol*. Lund: Studentlitteratur.
- Melin, A-G & Näsholm, C. (1998). *Behandlingsplanering vid missbruk*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin. (1994, band 13, s. 474).
- Norström, C & Thunved, A. (2002). *Nya sociallagarna*. Stockholm: Nordstedts Juridik. AB.
- Ramström, J. (1989). *Narkomani, orsaker och behandling*. Falköping: Tiden/Folksam.
- Repstad, P. (1999). *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur.
- Revstedt, P. (1995). *Motivationsarbete*. Stockholm: Liber Utbildning AB.
- Ohlsson, L.B. & Swärd, H. (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Skog, O-J. (2000). Alkoholproblem. I: Goldberg, T. (red.). *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (1978). *Vården av alkoholmissbrukare. Problem och möjligheter*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Svensson, B. (1996). *Pundare, jonkare och andra – med narkotikan som följeslagare*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Svensson, B. (1998). Missbrukare. I: Denvall, V & Jacobson, T. (red.). *Vardagsbegrepp i socialt arbete*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Svensson, K. (2000). Motivationsarbetets praktiska ramar. I: Johnsson, E., Laanemets, L. & Svensson, K. (red.). *Narkotikamissbruk*. Lund: Studentlitteratur.

Strömstedt, L. (1992). *Så stoppar vi missbruk*. Stockholm: Tidens Förlag.

Swärd, H. (1998). *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur.

Övrigt

Arbetsplan för kontaktmannaskap

Avtal och ordningsregler för boende på Solbackens inackorderingshem.

Bokslut för IFO, (2002).

Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt, (KvaL).

Verksamhetsberättelse och Måluppföljning, (2002).

HÖGSKOLAN I TROLLHÄTTAN / UDDEVALLA
INSTITUTIONEN FÖR INDIVID OCH SAMHÄLLE
SOCIALPEDAGOGISKA PROGRAMMET
BOX 1236
462 28 VÄNERSBORG
BESÖKSADRESS: VÄNERPARKEN 5
TEL 0521 26 40 01 FAX 0521 26 40 99
WWW.HTU.SE